

Copyright: Peter Boersma

Deze verkenning geeft een beeld van de ervaringen in 199 gemeenten rond het beoordelen van integriteitsrisico's voor kandidaat-wethouders, na de verkiezingen van 19 maart 2014.

Het onderzoek

Op 1 januari 2014 waren er 403 gemeenten (exclusief de drie openbare lichamen in Caribisch Nederland). Een aantal gemeenten was recent gefuseerd en naar verwachting zal per 1 januari 2015 nog een aantal gemeenten fuseren. Als gevolg hiervan werden in 19 gemeenten geen verkiezingen gehouden; deze waren al gehouden of komen nog.

In deze verkenning zijn reacties verzameld van 199 gemeenten waar verkiezingen zijn gehouden. Dit is een respons van 52% van de 384 gemeenten waar op 19 maart 2014 verkiezingen zijn gehouden

De provincies Noord-Holland en Limburg en het ministerie van BZK hebben een modelvragenlijst opgesteld en aan de kabinetschefs van de commissarissen van de Koning aangeleverd met het verzoek om aan de hand daarvan in de maanden juni en juli de ervaringen van de burgemeesters te inventariseren.

Inherent aan een enquête is een aantal beperkingen met betrekking tot de conclusies die kunnen worden getrokken en hun reikwijdte. Niet elke provincie heeft de enquête uitgevoerd. Bovendien heeft niet elke provincie dezelfde werkwijze gevolgd. In de ene provincie zijn de vragen telefonisch aan burgemeesters voorgelegd, in de andere is de vragenlijst schriftelijk rondgezonden. Daarnaast is niet in elke provincie elke vraag gesteld. De verkenning geeft dus geen uitputtend overzicht van alle gemeenten in Nederland. Daarnaast zijn de bevindingen niet feitelijk of objectief gemeten. Het geeft dus een subjectief beeld vanuit het perspectief van met name burgemeesters.

Ondanks de beperkingen geeft de verkenning naar onze mening een goed beeld van het brede pallet aan werkwijzen en meningen van burgemeesters over dit onderwerp.

Samenvatting

Onderzoek van NRC-Handelsblad¹ laat zien dat in 252 gemeenten (82 procent) van de 306 door de krant onderzochte gemeenten de kandidaat wethouder gescreend wordt. De overige 54 gemeenten die aan het onderzoek meewerkten gaven aan geen screening uit te voeren.

Bovenstaand beeld uit NRC-Handelsblad komt overeen met onderliggende verkenning. Deze verkenning geeft een nadere inkleuring van de gevolgde werkwijzen en achterliggende motieven bij de integriteitsanalyse voor kandidaat wethouders in de gemeenten. Uit onderliggende verkenning met de antwoorden uit 199 gemeenten van de 384 gemeenten waar op 19 maart 2014 verkiezingen zijn gehouden blijkt dat burgemeesters zich verantwoordelijk voelen voor de bestuurlijke integriteitszorg in de gemeente. Bestuurlijk integriteitsbeleid blijkt echter nog niet in elke gemeente vanzelfsprekend.² De verantwoordelijkheid en invulling van het bestuurlijke integriteitsbeleid in een gemeente ligt uiteindelijk bij de afzonderlijke gemeenteraden.³

Uit onderliggende verkenning blijkt dat de brief van individuele commissarissen van de Koning en de brief van de minister van BZK over het inventariseren van integriteitsrisico's van kandidaat wethouders door de meerderheid van de burgemeesters als steun in de rug wordt gezien. De brieven zijn gebruikt om het onderwerp integriteitscreening van kandidaat wethouders in de gemeenteraad te agenderen en de brieven zijn als handvat gebruikt om de mogelijke werkwijzen en instrumenten voor integriteitbeoordeling van kandidaat wethouders met de gemeenteraad te bespreken.

Veelgehoorde kanttekening van burgemeesters daarbij is dat de brieven te laat kwamen om nog van invloed te zijn op de lijtsamenstelling en kandidaatstelling door politieke partijen. Andere gemeenten hebben de brieven ter kennisname aangenomen omdat de gemeente reeds afspraken hadden gemaakt en de brieven volgens hen geen nieuwe inzichten brachten. Een enkele burgemeester vond de brieven ongewenst omdat het een zaak van de gemeenteraad of van de politieke partij zelf is, *waar de commissaris zich niet mee heeft te bemoeien*.

Meer dan twee derde van de burgemeesters heeft vóór de verkiezingen afspraken gemaakt met de gemeenteraad over de inrichting van het proces van integriteitsbeoordeling van kandidaat wethouders. Daarbij werd door enkele burgemeesters opgemerkt dat een burgemeester afhankelijk is van de wensen van de gemeenteraad en een open gesprek en maatwerk dus noodzakelijk is.

Een burgemeester meldde achteraf gelukkig te zijn vooraf, met de fractievoorzitters, afspraken gemaakt te hebben. Daarmee wordt het onderwerp politiek neutraal en het voorkomt opmerkingen zoals *'daar heb je de burgemeester weer'*. Veelgehoorde redenen voor het niet uitvoeren van een risicoanalyse of screening van kandidaten waren omdat men de kandidaten al kende of omdat het door de gemeenteraad als overbodig beschouwd werd. Met name tegen het screenen van aanblijvende wethouders bestond in veel gemeenten weerstand of vond men overbodig. Voor deze kandidaten is een actuele risicobeoordeling veelal achterwege gebleven.

---

¹ Zie bijlage 2: NRC-Handelsblad 22 mei 2014 *Onbekende koppen hebben we niet*.

² Overeenkomstige conclusie in: *Integriteit van het lokaal bestuur; Raadsgriffiers en gemeentesecretarissen over integriteit* (J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts, Z. van der Wal & K. Steenberg / Boom Lemma Uitgevers, 2010)

³ Zie ook bijlage 1. *Beschrijving verantwoordelijkheden en taken*. Zie tevens; *Handreiking integriteit van politiek ambtsdragers bij gemeenten, provincies en waterschappen* (2^e gewijzigde druk, september 2013)

Enkele burgemeesters zijn geheel buiten het benoemingsproces gehouden omdat het door de gemeenteraad als een partijpolitiek proces wordt beschouwd of omdat de screening door een formateur is opgepakt.

Burgemeesters geven in meerderheid aan dat de door de gemeenteraad ingestelde *commissie voor de geloofsbrieven* tevens de integriteitsbeoordeling heeft uitgevoerd. Hierbij is aan de commissie veelal alleen de hoofdconclusie uit de screening meegedeeld.

In driekwart van de gemeenten is een 'Verklaring Omtrent Gedrag' door de kandidaten overlegd. Aan de meerwaarde wordt door veel burgemeesters overigens getwijfeld. Aanblijvende wethouders of voormalige raadsleden zijn hiervan in de meeste gemeenten '*vrijgesteld*'. Bij *lokaal bekenden* wordt het als overbodig beschouwd. De BKR-verklaring is bij de overgrote meerderheid onbekend of wordt door de meerderheid als overbodig beschouwd; "*Het zegt niet zoveel dat iemand een hypotheek of andere schulden heeft*".

Driekwart van de burgemeesters heeft een gesprek gehad met de individuele kandidaten waarbij het hebben van nevenfuncties of mogelijke belangenverstrengeling ter sprake kwam. Veel respondenten geven aan dat onbekendheid met kwetsbaarheden van bestuurders (glazen huis) een belangrijk risico vormt en bewustwording een belangrijke uitkomst is van de gesprekken met de kandidaat. In die gesprekken, maar ook in onderzoek door externe bureaus, werden veelal ook potentiële risico's rond familierelaties aan de orde gesteld. Open vragen zoals; *wat zou iemand tegen je kunnen gebruiken als die kwaad wil spreken* levert zinvolle achtergrondinformatie op over de kandidaten en helpen de kandidaat bij de bewustwording over potentiële risico's. Met lokaal bekenden zoals fractievoorzitters of aanblijvende wethouders blijft ook het gesprek over integriteit veelal achterwege.

Van de 199 respondenten geeft meer dan de helft aan dat een extern bureau is ingehuurd om een risicoanalyse van de kandidaat wethouders uit te voeren. De kosten per gescreende kandidaat lopen uiteen van € 500,- tot € 2.500,-. Als reden om een extern bureau voor de screening in te huren is genoemd dat er behoefte was aan een onafhankelijke doorlichting.

De integriteitsonderzoeken hebben geen directe gevolgen voor de benoeming gehad. Wel wordt genoemd dat de bewustwording over risico's bij de kandidaten is toegenomen. Over de kwaliteit van de screening door de externe bureaus was men over het algemeen tevreden. Eén burgemeester noemde de resultaten van het bureau als te algemeen en te subjectief en bij een ander had het bureau een onverenigbare functie over het hoofd gezien. Redenen om geen extern bureau in te huren waren onder meer de hoge kosten, men zag het als overbodig omdat men bijvoorbeeld de kandidaten kende of omdat men het als eigen verantwoordelijkheid van de kandidaten zag om informatie aan te leveren. Een burgemeester gaf aan de vragenlijst van het ingehuurde bureau de volgende keer zelf te gaan gebruiken voor het screenen van kandidaten.

Uiteindelijk hebben in de onderzochte gemeenten drie kandidaat-wethouders zelf afgezien om wethouder te worden. In twee gevallen betrof het een kandidaat voor de portefeuille Ruimtelijke Ordening. Daarnaast vielen twee partijen af tijdens de coalitiebesprekingen, waarbij de betreffende burgemeesters twijfels over een kandidaat had. In een aantal gevallen wordt in het college bij de bespreking van onderwerpen rekening gehouden met de achtergrond of zijn afspraken gemaakt om het risico op integriteitsschendingen of de schijn daarvan te voorkomen.

Om een eventuele schijn van belangenverstrengeling te voorkomen heeft in enkele colleges een herverdeling van portefeuilles plaatsgevonden. Daarnaast hebben enkele kandidaten een bestuursfunctie neergelegd, een bedrijf op afstand gezet of heeft een kandidaat ontslag genomen bij zijn werkgever.

Om het gesprek over integriteit de komende collegeperiode onder de aandacht te houden geeft de meerderheid van de burgemeesters aan het onderwerp regelmatig in college en gemeenteraad te agenderen. Enkelen geven aan dit te doen aan de hand van actuele, concrete dilemma's.

Tot slot is gevraagd naar dilemma's waar burgemeesters tegen aan gelopen zijn. Veelgehoorde opmerking was dat de kandidaat-wethouders nu onder de loep liggen maar dat het mogelijk belangrijker is om raadsleden te trainen in morele oordeelsvorming. Enkele burgemeesters geven aan behoefte te hebben aan handvatten en steun om integriteitsbeleid vorm te geven. Een burgemeester meende dat ook bij enkele burgemeesters nog spookbeelden over integriteit bestaan en opleiding en training dus voor alle betrokken partijen zinvol is.

Aan de ene zijde vragen burgemeesters om dwingende voorschriften en protocollen om integriteitsbeleid vorm te geven aan de andere zijde beschouwen anderen elke *steun* van buiten als een inbreuk op de gemeentelijke autonomie en zien ze bijvoorbeeld het inschakelen van externe bureaus als lapmiddelen voor een zwakke positie van een burgemeester in de gemeenteraad of in het college.

Burgemeesters voelen in het algemeen een bijzondere verantwoordelijkheid voor het bewaken van de bestuurlijke integriteit in de gemeente en zijn daarmee ook actief. De voorziene wettelijke zorgplicht geeft deze betrokkenheid een grondslag.⁴ Echter zonder bijbehorende bevoegdheden of objectieve criteria zien burgemeesters de zorgplicht tevens als risico in hun relatie met de gemeenteraad en met wethouders.⁵ Veelvuldig wordt opgemerkt dat de primaire verantwoordelijkheid moet blijven liggen bij de politieke partijen en de gemeenteraad, maar dat de burgemeester er wel op wordt aangekeken als het fout gaat.

Steun van de commissaris bij het vormgeven van bestuurlijk integriteitsbeleid, door middel van bijvoorbeeld het blijven agenderen van het onderwerp integriteit in gemeenten, wordt in het algemeen op prijs gesteld.⁶ Verdergaande steun of *bemoeienis* van de commissaris kan de gezagspositie van de burgemeester versterken, maar ook verzwakken en kan als onevenredige inbreuk op de gemeentelijke autonomie geïnterpreteerd worden.⁷ Bestuurlijk maatwerk lijkt gewenst.

---

⁴ Wetsvoorstel Wijziging van de Gemeentewet, de Provinciewet, de Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba en de Waterschapswet (institutionele bepalingen) (EK 33691).

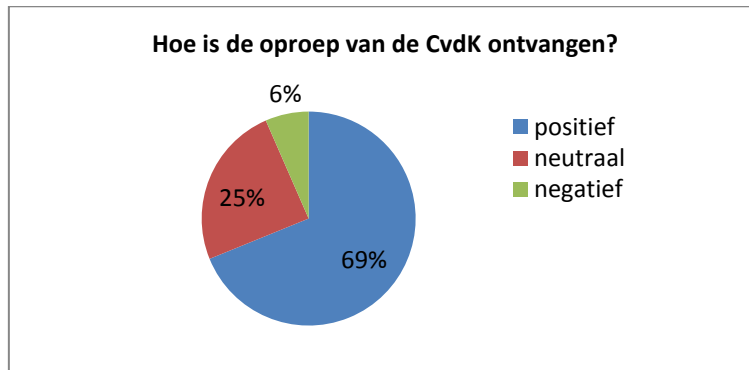
⁵ Vergelijkbare bevinding over potentiële kwetsbaarheden in: *Majesteitelijk en magistratelijk: De Nederlandse burgemeester en de staat van het ambt* (N. Karsten e.a., Tilburg University, 20 Maart 2014), zie tevens de reactie op het rapport van de Kring van CnvDK aan de minister van BZK (d.d. 2 juni 2014)

⁶ Het rapport *Spreken is het nieuwe zwijgen; de rol van de CvdK bij bestuurlijke integriteit en geschillen* beschrijft mogelijke handelwijzen (Z. Boukheloua e.a., Tilburg University, 18 april 2014).

⁷ Vergelijkbare bevinding in: *Morele moed; doe het goede en doe het goed, over de taakopvatting en de gezagserkenning van de burgemeester bij integriteitsbevordering* (Masterthesis van J.A. de Boer, TiasNimbas Tilburg, april 2014).

De resultaten van de verkenning

1. Hoe is de oproep van de Commissaris van de Koning aan de burgemeester over de toetsing van de integriteit van kandidaat-wethouders door de burgemeester en gemeenteraad ontvangen?

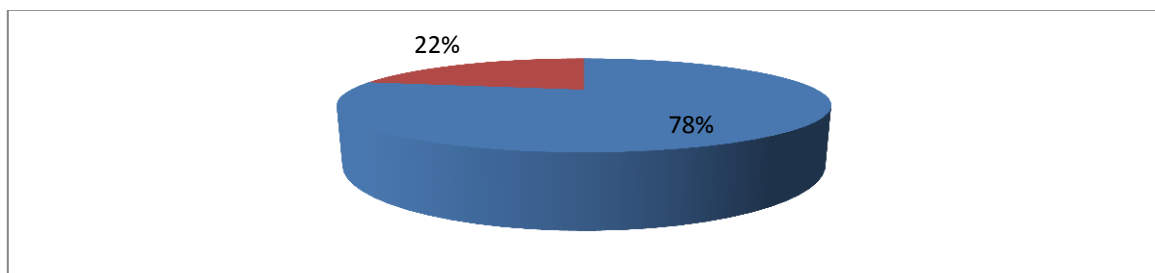

Positief 84 van de 122 respondenten

Neutraal 30 respondenten

negatief 8 respondenten

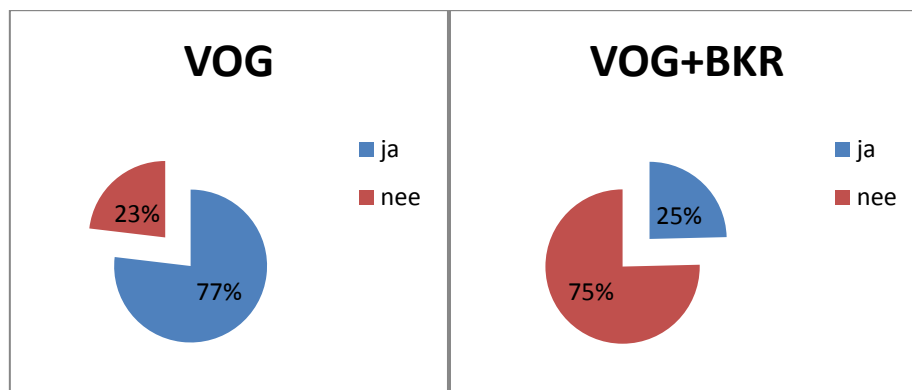
2. Zijn er vooraf afspraken gemaakt over de inrichting van het proces van integriteitstoetsing en rolafbakening tussen burgemeester en Raad?

Ja afspraak gemaakt 143 van de 183 respondenten

Nee, geen afspraak gemaakt 40 respondenten

3. Is er door de kandidaat wethouders voorafgaand aan de installatie een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) en/of een verklaring van het Bureau Krediet Registratie (BKR) aangevraagd?

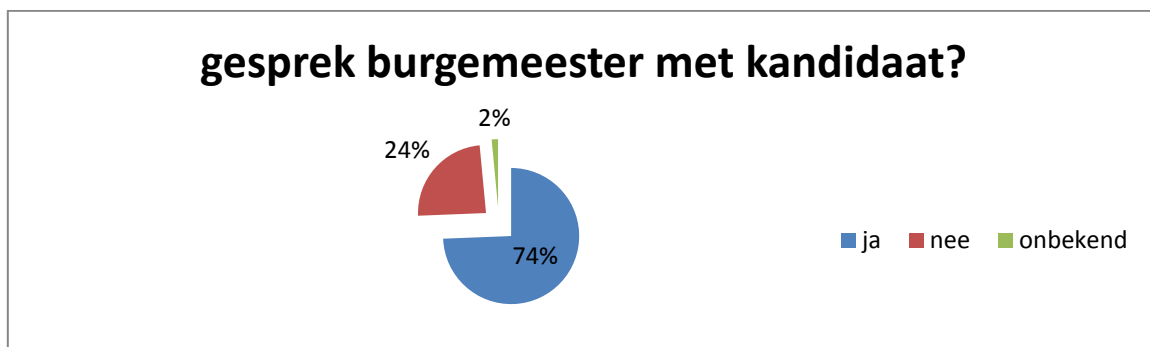

VOG 153 van de 199 respondenten (geen VOG 46 respondenten)

VOG + BKR 49 van de 199 respondenten (geen VOG+BKR 150 respondenten)

Er zijn geen gemeenten die alleen de BKR zonder VOG vragen

4. Heeft de burgemeester gesproken met de kandidaat-wethouders over nevenfuncties, mogelijke belangenverstrengeling en andere zaken die raken aan het integriteitsthema?

Ja burgemeester gesproken met de kandidaat-wethouders

148 van de 199 respondenten

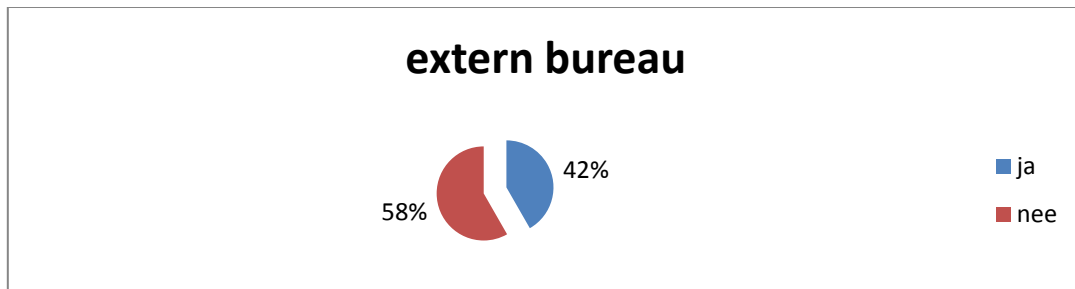
Nee burgemeester niet gesproken met de kandidaat-wethouders

48 respondenten

Onbekend/niet duidelijk:

3 respondenten

5. Is er sprake geweest van screening van de kandidaat wethouders door een extern bureau?

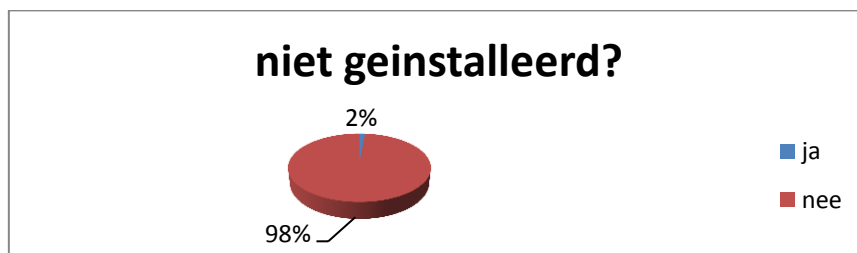
Ja 83 van de 199 respondenten

Nee 116 respondenten

Bedrag per kandidaat van € 500,- tot € 2.500,-

De kosten per bureau kunnen uiteen lopen, doordat de opdracht per gemeente verschillend zijn geweest. Er zijn beperkte onderzoeken maar ook uitvoerige screeningsonderzoeken gehouden, mogelijk met gesprekken of een vervolgtraject. De prijsstelling is dus mede afhankelijk van de omvang van het onderzoek waartoe de gemeente opdracht heeft gegeven.

6. Zijn er kandidaat wethouders die niet zijn geïnstalleerd om redenen die te maken hebben met een Verklaring Omtrent Gedrag of een gesprek over nevenfuncties of mogelijke belangenverstrengeling? Zijn er kandidaat wethouders die om andere redenen niet zijn geïnstalleerd?

Ja 3 van de 199 gemeenten

Nee 196 gemeenten

Bijlage 1

Beschrijving verantwoordelijkheden en taken in algemene zin in verband met de integriteitstoetsing⁸ van kandidaten voor politiek-bestuurlijke functies, i.c. kandidaat-wethouders

Rollen en verantwoordelijkheden in het kort:

- Primaat voor benoemingsproces ligt bij *politieke groeperingen en partijen*
- Verantwoordelijkheid van *kandidaat*: tijdig en de juiste informatie aanleveren
- De *gemeenteraad* benoemt, stelt daartoe het benoemingsproces vast, mandateert eventueel de burgemeester en eventuele andere relevante partijen, en beoordeelt de (benoembaarheid van) de kandidaten
- *Burgemeester* vervult op basis van mandaat gemeenteraad procesrol en heeft geen toetsende rol.

1. Verantwoordelijkheid en rol politieke partijen

Uitgangspunt is dat politieke partijen zelf verantwoordelijk zijn voor de integriteit van de personen die zij kandidaat stellen voor een politiek bestuurlijke functie. Bij de selectie van kandidaten kunnen politieke partijen naar eigen inzicht integriteit laten meewegen. Sommige politieke partijen hebben eigen gedragscodes waarvoor kandidaten moeten tekenen en waarop ze door de partij aanspreekbaar zijn.

Een politieke partij kan voorts instrumenten inzetten als:

- Het laten overleggen van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG);
- het laten overleggen van een Uittreksel Bureau Krediet Registratie (BKR);
- Het vragen en checken van een curriculum vitae;
- Het vragen van een opgave van nevenfuncties;
- Referenties en informanten over de betrokkene horen;
- Bespreking in selectiegesprekken van opvattingen over integriteit.

2. Wettelijke verantwoordelijkheid van de gemeenteraad en toetsingskader

De gemeenteraad benoemt de wethouders (art. 35 Gemeentewet). De wijze waarop de raad tot de benoemingen komt, is niet nader bepaald. Wel is er een aantal vereisten in de Gemeentewet opgenomen waaraan de wethouders dienen te voldoen.

Voor het wethouderschap gelden de vereisten voor het lidmaatschap van de raad, cf. artikel 10 van de Gemeentewet.

In dat kader dient vastgesteld te worden dat het betreffende kandidaat-raadslid op grond van de verkiezingsuitslag is gekozen (Kieswet), de betreffende kandidaat raadslid woonachtig is in de gemeente, ouder is dan 18 en niet is uitgesloten van het kiesrecht (artikel 10 Gemeentewet).

---

⁸ Dit is de brede aanduiding voor de toetsing aan de wettelijke benoembaarheidsvereisten evenals de risicoanalyse integriteit dat in veel gemeenten is uitgevoerd.

Gemeenteraden stellen een (geloofsbrieven)commissie in om het onderzoek te verrichten of de benoemde op basis van de aangeleverde stukken voldoet aan de eisen om als lid van de raad toegelaten te worden. Het instellen van een commissie tot onderzoek van de geloofsbrieven regelen gemeenten in het reglement van orde voor de raad. De commissie die de geloofsbrieven onderzoekt brengt verslag uit aan de raad.

Bij de beoordeling van kandidaat-wethouders dient getoetst te worden aan de volgende wettelijke benoembaarheidsvereisten:

- nevenfuncties (41b Gemeentewet)
- onverenigbare betrekkingen (36b Gemeentewet)
- verboden handelingen (art. 41 c, 1^e lid, in samenhang met artikel 15, 1^e en 2^e lid, Gemeentewet).

Het is aan de raad om eventuele nadere eisen te stellen aan de benoembaarheid van een wethouder en om de totale afweging te maken over de benoembaarheid bij een concrete benoeming (ook gaande het proces van integriteitstoetsing). Zo is het aan de raad om te bepalen of van kandidaten wordt gevraagd een VOG en/of uittreksel BKR te overleggen. Bij de totale afweging door de raad kan de raad betrekken of een VOG daadwerkelijk kan worden overlegd. Voor politiek ambtsdragers bestaat een specifiek screeningsprofiel.

De minister van BZK heeft in zijn brief in februari 2014 kenbaar gemaakt het wenselijk te vinden dat kandidaat-wethouders wordt gevraagd een VOG te overleggen. Het is geen wettelijk benoembaarheidsvereiste.

3. Inrichting benoemingsproces

De gemeenteraad richt het benoemingsproces in en bepaalt de *spelregels*. Dit wordt neergelegd in het Reglement van Orde.

Mogelijke werkwijze van de raad is het instellen van een ad-hoc commissie die de benoembaarheid van wethouders onderzoekt en daarover advies uitbrengt aan de raad. Een werkwijze kan tevens zijn dat de geloofsbrievencommissie tot taak krijgt ook de benoembaarheid van een wethouder te onderzoeken.

In het Reglement van Orde wordt het *toetsingskader* nader aangeduid: naast de toetsing aan de wettelijke benoembaarheidseisen kunnen zoal de gemeentelijke gedragscode integriteit, de VOG en/of uittreksel BKR genoemd zijn.

De rol van de burgemeester kan zijn om er - in het licht van zijn taak de bestuurlijke integriteit te bevorderen - op toe te zien dat de activiteiten met betrekking tot de risicoanalyse integriteit zorgvuldig plaatsvinden en dit proces te faciliteren (= procesmatige rol). Hierbij kan gedacht worden aan:

- Opdrachtgever van de risicoanalyse
- De uitkomsten van de risicoanalyse bespreken met de kandidaat
- De raad of benoemingscommissie uit de raad informeren over de uitkomsten

Over de rolafbakening dienen voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen afspraken te zijn gemaakt tussen burgemeester en raad.

Een aantal gemeenten heeft externe bureaus in de arm genomen tot het opmaken van de risicoanalyse integriteit.

4. Inhoudelijke aspecten van integriteitstoetsing

Verschillende elementen kunnen deel uitmaken van de risicoanalyse. De analyse is niet zozeer gericht op de (al dan niet) benoeming als zodanig, maar als handvat voor betrokkene zelf om voorafgaand aan de benoeming het gesprek te voeren over eventuele risico's voor het onbelemmerd functioneren als bestuurder en over manieren om deze risico's beheersbaar te maken. De uitkomst kan een rol spelen bij de portefeuilleverdeling.

Bij integriteitsschending wordt gehandeld in strijd met de geldende normen, waarden en regels.

Typen integriteitsschendingen:

1. Corruptie: omkoping
2. Corruptie: bevooroordeelend van vrienden, familie, partij
3. Fraude en diefstal
4. Dubieuze giften en beloften
5. Onverenigbare nevenfuncties, activiteiten en/of contacten
6. Misbruik van bevoegdheden
7. Misbruik en manipulatie van (de toegang tot) informatie
8. Discriminatie, (seksuele) intimidatie en onfatsoenlijke omgangsvormen
9. Verspilling en wanprestatie
10. Wangedrag in de vrije tijd

Uit: Integriteit van het lokaal bestuur; Raadsgriffiers en gemeentesecretarissen over integriteit (J.H.J. van den Heuvel, L.W.J.C. Huberts, Z. van der Wal & K. Steenbergen / Boom Lemma Uitgevers, 2010)

Onbekende koppen hebben we niet

22-05-2014 / pagina 8-9 / editie 1ste editie nrc donderdag nws / sectie Binnenland Achtergrond - Onderzoek

[Onderzoek colleges 2014](#) Een enkele wethouder viel al op integriteit. Niet elke gemeente tilt hier even zwaar aan.

Gemeenten gaan verder dan ooit met integriteitsonderzoek van kandidaat-wethouders.

Amsterdam. Rotterdam zou deze week vijf mannen en één vrouw als wethouder krijgen. Het werden zes mannen, nadat de gemeenteraad zich had gebogen over de kandidaten.

Ingeborg Hoogveld (Leefbaar Rotterdam) werd weggestemd uit vrees voor belangenverstrengeling. Hoogveld is de partner van Marco Pastors, die de stadsontwikkeling in Rotterdam-Zuid leidt. Als wethouder zou ze hem hebben moeten aansturen en dat kon niet, vond een meerderheid van de raad.

Hoogveld is een uitzondering. Onderzoek van deze krant naar de benoeming van wethouders in 380 gemeenten wijst uit dat kandidaat-wethouders elders gewoon benoemd zijn. En dat terwijl nog nooit zoveel gemeenten hun kandidaten gescreend hebben, of hebben laten screenen. Gevoed door schandalen op lokaal niveau is integriteit een thema geworden. Dat wordt nu versterkt door de decentralisatie: het rijk draagt zware taken en grote budgetten aan de gemeenten over.

In Rotterdam was in een beperkte screening van de wethouders voorzien. Alle kandidaten voerden een persoonlijk gesprek over integriteitsaspecten met gemeentesecretaris en burgemeester. In zijn eerste vergadering zou de gemeenteraad hen verder onder de loep nemen.

'Wat in Rotterdam is gebeurd, is klasse', zegt Hans van den Heuvel, hoogleraar bestuurskunde aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. 'Het mooiste voorbeeld van hoe het moet gaan.'

Ook elders kijken gemeenteraden naar de integriteit van wethouders. Van den Heuvel juicht dat toe: 'Laat kandidaat-wethouders maar met een verklaring omtrent het gedrag en een BKR-verklaring onder de arm in een openbare bijeenkomst door de raad aan de tand gevoeld worden.'

Gemeenten in Limburg en Noord-Brabant screenden veel met externe bureaus

Zo'n verklaring omtrent het gedrag (VOG) moet uitwijzen dat de kandidaat geen 'justitieel verleden' heeft, en het Bureau Kredietregistratie (BKR) weet of iemand schulden heeft. Voor politieke ambtsdragers is na de raadsverkiezingen in 2010 een speciale VOG ontwikkeld. Landelijk verplicht zijn die verklaringen voor wethouders niet.

Gemeenten doen er niettemin goed aan zo'n VOG te vragen, vindt de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Dit advies blijkt overgenomen door 124 van de 380 gemeenten die in maart raadsverkiezingen hielden.

Een ruime meerderheid, 252 van de 380 gemeenten, doet of deed tevoren op een of andere manier onderzoek naar hun nieuwe wethouders. Dat varieert van een gesprek met de burgemeester, via vragen om een VOG, tot zwaar opgetuigd integriteitsonderzoek zoals in het Brabantse Nuenen. Van 74 gemeenten heeft de krant hierover geen informatie. De overige 54 doen geen controle, anders dan de wettelijk vereiste check van iemands identiteit.

Den Haag is een van die 54 gemeenten. De gemeente vindt politieke partijen zelf verantwoordelijk voor de voordracht van raadsleden en wethouders. Ook Leerdam doet niets. Wij zijn een kleine gemeente, zegt de voorlichter. 'Onbekende koppen komen niet voorbij.'

Van de 252 gemeenten die nader onderzoek doen, volstaan er 41 met een gesprek tussen burgemeester en kandidaat-wethouders. Centrale vraag: zijn er nog zaken die wij moeten weten en die tot problemen kunnen leiden?

Dat zo'n gesprek geen formaliteit hoeft te zijn, bewijst de gemeente Oude IJsselstreek. Zij meldde vorige week dat de SP-wethouder zich twee dagen na zijn aantreden alsnog had teruggetrokken omdat hij belangrijke informatie niet in het gesprek met de burgemeester had gedeeld.

Het verst in de integriteitsbewaking, blijkt uit de inventarisatie van de krant, gaan 66 gemeenten die een extern bureau hebben gevraagd hun wethouders te screenen. De bureaus onderzoeken achtergronden en verleden van kandidaten met behulp van internet en gesprekken, vaak ook met de kandidaten zelf. Het meeste werk hieraan hebben Capra en BING, die allebei veertien gemeenten bijstaan, Necker van Naem (12) en Berenschot (10).

De oproep van de commissarissen van de koning in Limburg en Noord-Brabant om meer werk te maken van integriteitsbewaking, lijkt effect gehad te hebben. In Limburg hebben gemeenten massaal externe bureaus in de arm genomen: dertig van de 33. Daaronder zit ook Roermond, waar VVD-wethouder Jos van Rey aftrad nadat justitie een corruptieonderzoek was begonnen. In Noord-Brabant deden twintig van de 64 gemeenten een beroep op externe hulp.

Over het nut van externe screening wordt verschillend gedacht. Hoogleraar Van den Heuvel heeft niet zo'n hoge pet op van integriteitsscreening door commerciële bureaus. 'Die onderzoeken kunnen enkel gebaseerd zijn op openbare bronnen. En als iemand door zo'n screening komt, biedt dat geen enkele garantie voor de toekomst.'

Gert-Jan Broer, adviseur bij onderzoeksbureau Necker van Naem, begrijpt die kritiek niet. 'Onze onderzoeken helpen juist integriteit binnen een gemeente op de agenda te zetten, en daarover met elkaar in gesprek te blijven. Vaak gaat het om het aftasten van een grijs gebied. Wij kunnen bestuurders helpen daarbij de juiste keuzes te maken. Dat is in het belang van zowel de gemeente als de wethouder.'

De onderzoeken van Necker van Naem hebben er niet toe geleid dat een kandidaat-wethouder zich terugtrok. 'Maar', zegt Broer, 'we kregen wel diverse signalen dat er van zo'n extern onderzoek een preventieve werking uitgaat. Mensen die erover dachten zich te kandideren, hebben tevoren hun maatregelen genomen, zoals belangen op afstand plaatsen of nevenfuncties schrappen.'

Met medewerking van Erik van Gameren en Ingmar Vriesema.

Hoe is dit onderzoek opgezet?

In de 380 gemeenten waar op 19 maart raadsverkiezingen waren, worden nieuwe colleges gevormd. Redacteuren van NRC Handelsblad volgen de onderhandelingen in deze gemeenten. Eens per week wordt de balans opgemaakt, twee dagen voor publicatie. Ontwikkelingen in de tussentijd worden niet meer verwerkt. Daardoor loopt de database steeds iets achter.

Verklaringen Zat de wethouder ooit in de cel en heeft hij schulden?

Uit een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) blijkt of iemand strafbare feiten heeft begaan die relevant zijn voor zijn (nieuwe) functie. COVOG, het bureau van het ministerie van Justitie en Veiligheid dat de verklaringen afgeeft, hanteert voor politieke ambtsdragers een specifiek screeningsprofiel. Het doet daarbij onder meer naslag in bestanden van justitie, politie en reclassering. Overigens is een VOG voor wethouders niet algemeen verplicht.

Uit een BKR-verklaring blijkt of iemand openstaande leningen en achterstallige betalingen heeft. Dat wordt bijgehouden door het Bureau Krediet Registratie (BKR) in Tiel. Gemeenten kunnen zo'n verklaring van wethouders vragen, maar een verplichting is dat niet. De meeste Nederlanders 8,6 miljoen mensen staan in de BKR-database, want ook onschuldige zaken als het bezit van een creditcard of een betaalrekening waarop je rood kan staan, kunnen leiden tot vermelding. Ernstiger feiten zoals een betalingsachterstand van enkele maanden staan apart gecodeerd op de BKR-verklaring.

(c) NRC Handelsblad 2014 alle rechten voorbehouden